

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОКОРЕГУЮЧОЇ МЕТОДИКИ У ПІДЛІТКІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ СПРОМОЖНОСТІ ЩОДО ПРИЙНЯТТЯ КОНСТРУКТИВНИХ РІШЕНЬ В СТРЕСОВІЙ СИТУАЦІЇ

Овчаренко М.О., Сосін І.К., Вороніна Т.Г., Овчаренко Т.М., Пінський Л.Л.

ДЗ «Луганський державний медичний університет»; Харківська академія післядипломної освіти

Актуальність дослідження. Відсутність життєвих пріоритетів, нестабільна емотивна сфера підлітків, значущий вплив криміногенного оточення і широке розповсюдження депресивних станів серед населення створюють передумови для розповсюдження наркоманії і токсикоманії [1]. Механізми початку вживання психотропних препаратів у підлітків істотно відрізняється від формування залежностей у осіб зрілого віку. Якщо у підлітків спочатку відбувається десоціалізація, а потім пошук виходу із стресової ситуації через «хімічний відхід з реальності», то у дорослих пацієнтів – частіше спочатку виникає залежність, яка пізніше призводить до їх десоціалізації [5]. У проведених раніш дослідженнях аналізувалися патопсихологічні, генетичні, неврологічні, патобіохімічні фактори, які сприяють адикції у осіб молодого віку та був розроблений спосіб оцінки спроможності щодо прийняття конструктивних рішень в стресових ситуаціях, як предиктор адиктивної поведінки підлітків [7, 9].

Актуальним для практичної наркології є розробка методів психокорекції, яка б дозволила підвищити, або попередити вікові зниження рівня СПКР для попередження розвитку наркозалежності у осіб молодого віку.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Робота виконана у відповідності до основного плану НДР Луганського державного медичного університету і є фрагментом тем НДР «Опіоїдна залежність: клініко-патогенетичні, епідеміологічні, патопсихологічні аспекти, методи лікування і профілактики» (номер держреєстрації 0109U002768), «Клініко-патогенетичні методи діагностики, лікування, профілактики та реабілітації наркотичної залежності та супутньої патології внутрішніх органів» (номер держреєстрації 0109U002769) та кафедри наркології Харківської медичної академії післядипломної освіти «Об'єктивізація діагностики і нові підходи до лікування і реабілітації патологічної залежності та коморбідних станів в наркології» (номер держреєстрації 0108U0021131).

Метою дослідження була оцінка впливу запропонованої психокорегуючої методики на спроможність до прийняття конструктивних рішень в стресових ситуаціях у підлітків у віці 13-14 років різної статі.

Матеріали і методи дослідження. Психологічне обстеження було проведено у 427 підлітків Луганської області, з яких були 235 – хлопчиків та 192 – дівчат. Обстежені були учнями середніх шкіл та навчальних закладів I та II рівня акредитації у віці від 13 до 14 років до проведення курсу психокорекції та після річного спостереження вони мали вік від 14 до 15 років. У всіх осіб була

визначена спроможність до конструктивного виходу із стресових ситуацій (Свідчення про реєстрацію авторського права на твір №28296 від 07.04.2009 року Державного департаменту інтелектуальної власності МОН України) до початку використання запропонованої психокорегуючої методики (основна група - 181 підліток; 98 чоловіків та 83 дівчини) і стандартних методів психологічного спостереження (група співставлення - 246 підлітків; 137 чоловіків та 109 дівчат). Після річного спостереження в основній групі залишилося 119 підлітків (62 чоловіків та 57 дівчин) та в групі співставлення 135 (69 чоловіків та 66 дівчат) та їм було проведено контрольне психологічне обстеження із визначенням впливу запропонованого та стандартного психокорегуючого супроводу. Тестування проводилось фахівцями Луганського обласного наркологічного диспансеру. Статистичну обробку отриманих результатів проводили за допомогою пакету статистичних програм «STATISTICA 8.0.» Statsoft Inc. (USA), Microsoft Excel 2003 в середовищі Windows 7 [2].

Результати дослідження та їх обговорення. До складу розробленого нами алгоритму верифікації спроможності підлітків до прийняття конструктивного рішення в стресовій ситуації (СПКР), були включені варіанти поведінкових реакцій підлітків в стресових ситуаціях, актуальних для їх віку, зокрема: визнання значущості особистості підлітка в колективі, сімейне благополуччя, любов, матеріальний статок, відчуття власної та безпеки близьких людей, власного та здоров'я рідних, тощо.

У кожній з цих ситуацій були змодельовані варіанти відповідей, які характеризують схильність підлітка до неконструктивного реагування на стресову ситуацію (уникнення від діяльності, агресія, злість, відчай, та ін.) або конструктивного варіанту (раціоналізація, компроміс, пошук рішення та ін.). В результаті запропонованого тестування у кожного обстеженого підлітка обчислювалось 10 складових СПКР та його сумарний показник.

При аналізі рівня СПКР в основній (n=181) та групі співставлення (n=246) до початку психокорегуючих методів нами встановлено, що вірогідних відмінностей між ними не було (40,2±0,5 балів; 40,5±0,4 балів відповідно; P>0,661 за Mann-Whitney) (табл. 1). Також, нами були порівнені рівні СПКР в двох групах у відокремлено у хлопчиків та дівчаток. При порівнянні показників цих двох підгруп в основній та групі співставлення вірогідних відмінностей також не було встановлено (P>0,814; P>0,647 за Mann-Whitney відповідно) (табл. 1).

Таблиця 1. Показники спкр в основній та групі співставлення до проведення психокорекції

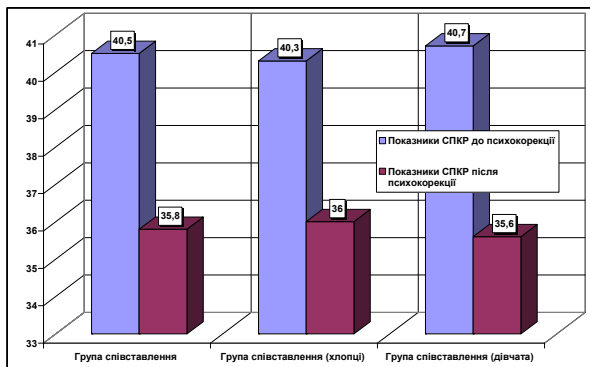
Показники груп Групи підлітків	Показники СПКР основної групи (балів)	Показники СПКР групи співставлення (балів)	Вірогідність міжгрупових відмінностей за методом Mann-Whitney
Загальна група	40,2±0,5 (n=181)	40,5±0,4 (n=246)	>0,661
Група хлопців	40,1±0,8 (n=98)	40,3±0,6 (n=137)	>0,814
Група дівчат	40,3±0,7 (n=83)	40,7±0,5 (n=109)	>0,647

Після проведення стандартних психофілактичних заходів у підлітків групи співставлення (n=246) та моніторингу їх психологічного стану протягом року (n=135), встановлено, що

при повторному визначенні СПКР має місце вірогідне зниження його рівня з 40,5±0,4 балів до 35,8±0,5 балів (P<0,001 за Wilcoxon) (табл. 2).

Таблиця 2. Показники спкр в групі співставлення до та після проведення динамічного спостереження протягом року

Показники груп Групи підлітків	Показники СПКР до психокорекції	Показники СПКР після психокорекції	Вірогідність міжгрупових відмінностей за методом Wilcoxon
Група співставлення	40,5±0,4 (n=246)	35,8±0,5 (n=135)	<0,001
Група співставлення (хлопці)	40,3±0,6 (n=137)	36,0±0,7 (n=69)	<0,001
Група співставлення (дівчата)	40,7±0,5 (n=109)	35,6±0,6 (n=66)	<0,001

Рисунок 1. Динаміка СПКР у підлітків групи співставлення

Така ж тенденція мала місце при оцінці СПКР в групах хлопців (40,3±0,6 балів до 36,0±0,7 балів; P<0,001 за Wilcoxon) та дівчат

(40,7±0,5 балів до 35,6±0,6 балів; P<0,001 за Wilcoxon) (рис. 1, табл. 2).

Після проведення двухетапного психокорегуючого курсу для підлітків основної групи (n=181), та повторного обстеження пацієнтів через рік спостереження (n=119) нами встановлено, що проведені психокорегуючі заходи затримали зниження рівня СПКР, яке є звичайним при динамічному визначенні цього коефіцієнту у підлітків цього віку (М.О. Овчаренко, 2010). При повторному аналізі рівня СПКР вірогідного зниження цього коефіцієнту після запропонованої психокорегуючої методики не відбулося (40,2±0,5 балів до 40,3±0,4 балів; P>0,550 за Wilcoxon) (табл. 3). Також тенденція мала місце і в підгрупах юнаків (40,1±0,8 балів до 39,8±0,5 балів; P>0,426 за Wilcoxon) та дівчаток (40,3±0,7 балів до 40,9±0,6 балів; P>0,837 за Wilcoxon) (табл. 3).

Таблиця 3. Показники СПКР в основній групі до та після проведення запропонованої психокорекції протягом року

Показники груп Групи підлітків	Показники СПКР до психокорекції	Показники СПКР після психокорекції	Вірогідність міжгрупових відмінностей за методом Wilcoxon
Основна група спостереження	40,2±0,5 (n=181)	40,3±0,4 (n=119)	>0,550
Основна група спостереження (хлопці)	40,1±0,8 (n=98)	39,8±0,5 (n=62)	>0,426
Основна група спостереження (дівчата)	40,3±0,7 (n=83)	40,9±0,6 (n=57)	>0,837

При порівнянні показника СПКР між основною та групою співставлення після проведення психофілактичних заходів нами встановлено, що в основній групі цей коефіцієнт був вірогідно

вищий, ніж в групі співставлення (40,3±0,4 балів та 35,8±0,5 балів відповідно; P<0,001 за Wilcoxon) (табл. 4).

Таблиця 4. Показники СПКР в основній та групі співставлення після проведення психокорекції

Показники груп Групи підлітків	Показники СПКР основної групи	Показники СПКР групи співставлення	Вірогідність міжгрупових відмінностей за методом Mann-Whitney
Загальна група	40,3±0,4 (n=119)	35,8±0,5 (n=135)	<0,001
Група хлопців	39,8±0,5 (n=62)	36,0±0,7 (n=69)	<0,007
Група дівчат	40,9±0,6 (n=57)	35,6±0,6 (n=66)	<0,001

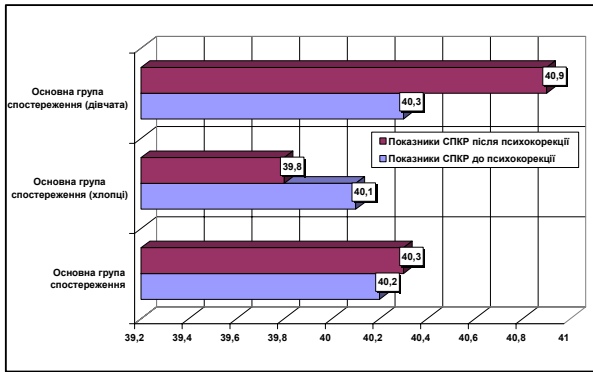

Рисунок 2. Динаміка СПКР у підлітків основної групи.

Також відмінності мали місце як в групах юнаків ($39,8 \pm 0,5$ балів та $36,0 \pm 0,7$ балів відповідно; $P < 0,007$ за Wilcoxon) так і дівчат ($40,9 \pm 0,6$ балів та $35,6 \pm 0,6$ балів відповідно; $P < 0,001$ за Wilcoxon) (рис. 2).

Таким чином, запропонована система психокорекції попереджує вікове зниження рівня СПКР в

основній групі та знижує ймовірність розвитку адитивної поведінки у осіб підліткового віку.

Висновки:

1. При використанні стандартних методів психокорекції у осіб підліткового віку протягом року встановлено динамічне зниження рівня СПКР в загальній групі з $40,5 \pm 0,4$ балів до $35,8 \pm 0,5$ балів ($P < 0,001$ за Mann-Whitney). Така ж динаміка має місце в підгрупі хлопців ($40,3 \pm 0,6$ балів; $36,0 \pm 0,7$ балів відповідно; $P < 0,001$ за Mann-Whitney) та дівчат ($40,7 \pm 0,5$ балів; $35,6 \pm 0,6$ балів відповідно; $P < 0,001$ за Mann-Whitney).

2. При проведенні запропонованої системи групових та індивідуальних психокорегуючих тренінгів осіб підліткового віку протягом року був встановлений попереджуючий ефект вікового зниження рівня СПКР в основній групі ($40,2 \pm 0,5$ балів; $40,3 \pm 0,4$ балів відповідно; $P > 0,550$ за Mann-Whitney), в підгрупі хлопців ($40,1 \pm 0,8$ балів; $39,8 \pm 0,5$ балів відповідно; $P > 0,426$ за Mann-Whitney) та дівчат ($40,3 \pm 0,7$ балів; $40,9 \pm 0,6$ балів відповідно; $P > 0,837$ за Mann-Whitney).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Битенский В.С. / Современные аспекты патогенеза психических и наркологических заболеваний / В.С. Битенский, Э.В. Мельник // Вісник психічного здоров'я. – 2001. - № 3. – С. 20 – 23.
2. Боровников В.П. / STATISTICA – Статистический анализ и обработка данных в среде Windows / В.П. Боровников, И.П. Боровников / М.: Информационно-издательский дом «Филин», 1997. – 608 с.
3. Волошин П.В. / Епідеміологічна ситуація, що склалася внаслідок розповсюдження залежності від психоактивних речовин в Україні / П.В. Волошин, А.І. Минко, І.В. Лінський, Н.П. Волошина, К.Д. Гапонов // Український вісник психоневрології. – 2001. - Том 9, Вип.3 (28). – С. 7-10.
4. Лінський І.В. / Метод и результаты реконструкции динамики распространения опиомании в Украине в период с 1981 по 1998 г.г. / И.В. Линский // Таврический журнал психиатрии. – 1999. – Т.3, №4. - С. 77 – 84.
5. Максимова Н. Ю. / Основы детской патопсихологии / Н.Ю. Максимова, Е.Л. Милюткина, В.М. Пискуп – К. : Перспектива, 1999. – 432 с.
6. Минко А.И. / Наркология: Научное издание / А.И. Минко, И.В. Линский - М.: Эксмо, 2004. - 2 изд., испр. и доп. – 736 с.
7. Мішнев В.Д. / Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання опіоїдів: клініка, діагностика, терапія. // В.Д. Мішнев / Львів: Видавництво Мс, 2005. – 200 с.
8. Сосин І.К. / Наркология (монография) / И.К. Сосин, Ю.Ф. Чуев / Харьков: Коллегиум, 2005. – 800 с.
9. Сосин І.К. / Реографический мониторинг функционального состояния печени при хронической интоксикации психоактивными веществами / И.К. Сосин, В.И. Сема // Проблемы клиники, диагностики та терапії гепатитів. Збірник науково-практичної конференції. – Харків, 2005. – С. 206-208.

Овчаренко М.О., Сосин І.К., Вороніна Т.Г., Овчаренко Т.М., Пінський Л.Л. Використання психокорегуючої методики у підлітків для підвищення їх спроможності щодо прийняття конструктивних рішень в стресовій ситуації // Український медичний альманах. – 2012. – Том 15, № 2. – С. 116-118.

При використанні стандартних методів психокорекції у 246 підлітків протягом року встановлено динамічне зниження рівня здатності до ухвалення конструктивних рішень в стресовій ситуації (СПКР) з $40,5 \pm 0,4$ балів до $35,8 \pm 0,5$ балів ($P < 0,001$ по Mann - Whitney).

При проведенні системи групових і індивідуальних психокорегуючих тренінгів у 181 підлітка протягом року був встановлений попереджуючий ефект вікового зниження рівня СПКР в основній групі ($40,2 \pm 0,5$ балів; $40,3 \pm 0,4$ балів відповідно; $P > 0,550$ по Mann - Whitney), в підгрупі юнаків ($40,1 \pm 0,8$ балів; $39,8 \pm 0,5$ балів відповідно; $P > 0,426$ по Mann - Whitney) і дівчат ($40,3 \pm 0,7$ балів; $40,9 \pm 0,6$ балів відповідно; $P > 0,837$ по Mann - Whitney).

Ключові слова: психокорекція, спроможність прийняття конструктивних рішень, підлітки, профілактика наркозалежності.

Овчаренко Н.А., Сосин І.К., Вороніна Т.Г., Овчаренко Т.Н., Пінський Л.Л. Использование психокорректирующей методики у подростков для повышения их способности к принятию конструктивных решений в стрессовой ситуации // Український медичний альманах. – 2012. – Том 15, № 2. – С. 116-118.

При использовании стандартных методов психокорекции у 246 подростков на протяжении года установлено динамическое снижение уровня способности к принятию конструктивных решений в стрессовой ситуации (СПКР) с $40,5 \pm 0,4$ баллов до $35,8 \pm 0,5$ баллов ($P < 0,001$ по Mann - Whitney).

При проведении системы групповых и индивидуальных психокорректирующих тренингов у 181 подростка на протяжении года был установлен упреждающий эффект возрастного снижения уровня СПКР в основной группе ($40,2 \pm 0,5$ баллов; $40,3 \pm 0,4$ баллов соответственно; $P > 0,550$ по Mann - Whitney), в подгруппе юношей ($40,1 \pm 0,8$ баллов; $39,8 \pm 0,5$ баллов соответственно; $P > 0,426$ по Mann - Whitney) и девушек ($40,3 \pm 0,7$ баллов; $40,9 \pm 0,6$ баллов соответственно; $P > 0,837$ по Mann - Whitney).

Ключевые слова: психокорекция, возможность принятия конструктивных решений, подростки, профилактика наркозависимости.

Ovcharenko N.A., Sosin I.K., Voronina T.G., Ovcharenko T.N., Pinsky L.L. Use of psychocorrection of methodology for teenagers for increase of their capacity for acceptance of structural decisions in stress situation // Український медичний альманах. – 2012. – Том 15, № 2. – С. 116-118.

At the use of standard methods of psychological correction (CSSS) for 246 teenagers for a year the dynamic decline of level of capacity is set for the acceptance of constructive solution in a stress situation ($40,5 \pm 0,4$ points to $35,8 \pm 0,5$ points ($P < 0,001$ on Mann - Whitney).

During realization of the system of the group and individual psychocorrection training for a 181 teenager for a year the proactive effect of age-dependent decline of level of CSSS was set in a basic group ($40,2 \pm 0,5$ points; $40,3 \pm 0,4$ points accordingly; $P > 0,550$ on Mann - Whitney), in the sub-group of youths ($40,1 \pm 0,8$ points; $39,8 \pm 0,5$ points accordingly; $P > 0,426$ on Mann - Whitney) and girls ($40,3 \pm 0,7$ points; $40,9 \pm 0,6$ points accordingly; $P > 0,837$ on Mann - Whitney).

Keywords: psychocorrection, possibility of acceptance of constructive solution, teenagers, prophylaxis of of narcotic dependence.

Надійшла 17.01.2012 р.
Рецензент: проф. С.Є.Казакова